

NAŠA EURÓPA

ANALÝZA POSTOJOV SLOVENSKEJ
VEREJNOSTI VO VZŤAHU K EÚ

 INSTITUTE for CENTRAL
EUROPE

KATARÍNA CSÉFALVAYOVÁ

Obsah

Úvod	3
Metodika realizácie prieskumu	4
Výsledky prieskumu: podľa tematických okruhov	5
1. Vnímanie EÚ medzi občanmi	5
2. Parciálne témy a sektorové politiky: čím by sa EÚ mala a nemala (viac, resp. menej) zaoberať	8
3. Konkrétny dopad členstva SR v EÚ na ľudí a regióny v SR	11
4. Zastúpenie Slovenska v EÚ: mechanizmy participácie	11
5. Eurofondy	14
6. Zahraničná a obranná politika	15
7. Miera integrácie EÚ a jej ďalšie rozširovanie	17
8. Budúcnosť EÚ: vízia občanov	18
Prierezové zistenia	19
1. Chýbajúce vedomosti	19
2. Silne usadené mýty a predsudky	19
3. Postoje mladej generácie	19
SWOT analýza	21
Silné stránky	21
Slabé stránky	22
Príležitosti	22
Hrozby	23
Odporúčania	24
Odporúčania pre KOBE	24
Odporúčania pro domo	26
Záver	27
Príloha 1: Otázky/ Tematické okruhy vo fokusových skupinách	28
Príloha 2: Odkazy pre KOBE	30
O nás	32

Úvod

Materiál, ktorý držíte v ruke, je výstupom projektu „Naša Európa - Celonárodné občianske konzultácie vo vzťahu k členstvu v EÚ“, realizovaného s podporou Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. Jeho ambíciou je kvalitatívne zmapovanie postojov verejnosti vo vzťahu k otázkam budúcnosti EÚ, postavenia Slovenska a vnímania EÚ občanmi SR. Súčasťou projektu je zároveň vypracovanie odporúčaní pre predstaviteľov MZVaEZ SR, ale aj Vlády SR, vo vzťahu k prebiehajúcej Konferencii o budúcnosti Európy, ako aj poskytnutie námetov pre kalibráciu nutnej strategickej komunikácie so slovenskou verejnosťou. To sa ukazuje ako kľúčové najmä vo svetle upadajúceho pozitívneho sentimentu občanov SR voči EÚ, ktorý bol preukázaný nedávnymi prieskumami verejnej mienky.

Prvá časť dokumentu sumarizuje výsledky celonárodných občianskych konzultácií, ktoré boli v rámci projektu uskutočnené formou fokusových skupín. Jednotlivé zistenia sú zoradené v prirodzenej nadväznosti podľa tematických okruhov, ktorých sa konzultácie dotýkali. Na záver tejto prvej časti uvádzame zároveň prierezové zistenia, ktoré vyplynuli z jednotlivých diskusií.

V druhej časti dokumentu sú výsledky hĺbkových rozhovorov ďalej kategorizované a interpretované formou prehľadnej SWOT analýzy, ktorá popisuje a hodnotí jednotlivé silné a slabé stránky, ako aj príležitosti a hrozby spojené s vnímaním Európskej Únie, jej budúcnosti a členstva i pôsobenia SR v nej z pohľadu slovenskej verejnosti. Na túto analýzu ďalej nadväzujú odporúčania, rozdelené do kategórií podľa adresáta. Osobitou prílohou dokumentu je zoznam otázok, ktoré boli respondentom kladené v rámci hĺbkových rozhovorov, ako aj zoznam vybraných autentických citácií účastníkov konzultácií. Ten dokresľuje interpretačnú časť analýzy a zároveň predstavuje originálny sumár odkazov slovenských občanov pre potreby KOBE.

Metodika realizácie prieskumu

Konzultácie boli uskutočňované prostredníctvom kvalitatívneho prieskumu, formou hĺbkových rozhovorov vo fokusových skupinách. Rozhovory boli uskutočňované začiatkom novembra 2021 s dvoma typmi cieľových skupín:

- Cieľová skupina 1: občania SR vo veku 45 a viac rokov.
- Cieľová skupina 2: občania SR vo veku 18 až 44 rokov.

Spolu sme uskutočnili 6 skupinových online diskusií, po 3 s každou cieľovou skupinou. Každá z fokusových skupín pozostávala z 8-12 účastníkov. Zloženie skupín zohľadňovalo vzdelanostnú úroveň a pohlavie účastníkov s cieľom získať zastúpenie reprezentatívne z celonárodného hľadiska. Vzorka zároveň predstavovala zastúpenie všetkých krajov a veľkostných kategórií sídel.

Hĺbkové rozhovory prebiehali podľa scenára v prílohe (Príloha 1), respondentom boli kladené otázky postupne od všeobecnejších k špecifickým. Pomerne široký záber otázok a exkurz do rôznych sektorových politík a problematik, ktorým sa EÚ venuje, mal za cieľ pripraviť účastníkov na kľúčovú, finálnu časť rozhovoru, ktorou bol ich odkaz pre KOBE. Odkazy účastníkov pre KOBE uvádzame ako samostatnú prílohu tohto dokumentu (Príloha 2).

Výsledky prieskumu podľa tematických okruhov

Konzultácie s občanmi prebiehali podľa vopred pripraveného, pri všetkých skupinách rovnakého scenára, ktorý bol štruktúrovaný podľa kľúčových tematických okruhov, týkajúcich sa postojov občanov k EÚ, jej politikám a súčasného i budúceho pôsobenia SR v nej. Výsledky preto v prvom rade sumarizujeme a interpretujeme podľa jednotlivých tém, ako sú uvedené nižšie.

1. Vnímanie EÚ medzi občanmi

V rámci tejto témy respondenti uvádzali asociácie, ktoré sa im spájajú s Európskou Úniou a následne diskutovali o výhodách a nevýhodách či rizikách, ktoré vnímajú v spojitosti s členstvom SR v EÚ.

A. SPONTÁNNE ASOCIÁCIE

Slovník asociácií je pomerene úzky, nevyskytli sa v ňom viaceré hodnoty či atribúty, ktorými sa EÚ prezentuje. Prvé asociácie u starších majú skôr popisný charakter, mladší častejšie v prvej chvíli uvádzajú skôr atribúty s pozitívnou konotáciou. Vo všetkých diskusiách sa vyskytli tak pozitívne, ako aj negatívne asociácie.

Popisné	Pozitívne	Negatívne
Spolok, spoločenstvo, Zoskupenie krajín Odovzdanie časti kompetencií Symboly Únie - znak a hymna	Otvorené hranice, cestovanie Voľný pohyb osôb (pracovnej sily), tovarov a služieb Eurofondy: rozdávanie peňazí Vzdelávanie Euro Schengen Sloboda Jednota	Diktát Nariadenia Strata samostatnosti Plytvanie Byrokracia

Tabuľka 1: Spontánne asociácie respondentov vo vzťahu k EÚ

B. VÝHODY A BENEFITY Z ČLENSTVA SR V EÚ

Medzi pozitívami kladú respondenti najväčší dôraz na tie, ktoré súvisia s ich vlastnou kvalitou života a životnou úrovňou. Nikto neuviedol pozitíva z oblasti garancií demokracie a občianskych práv, ani geopolitické garancie z hľadiska sféry vplyvu tretích krajín. Nižšie uvádzame zoznam najčastejšie spomínaných výhod (zoradených od najčastejších po menej časté, kurzívou sú uvádzané citáty).

- Otvorené hranice: cestovanie - bezvízový styk
- Eurofondy (vždy aj s „ale...“ - dôvetkom, upozorňujúci najmä na korupciu)
- Možnosť pracovať v zahraničí: „Nikto ma nezavrel, známi čo tam pracovali predtým, dostali pokuty. Ľudia si chodia zarobiť, tu nie je práca.“
- Spoločná mena: „Nemusím si meniť keď cestujem.“
- Voľný obchod bez cla
- Možnosti štúdia v zahraničí, Erasmus: „To je veľká výhoda, nielen na polroka, ale trebárs aj na 10 dní - všetko platia.“
- Príslušnosť k prestížnemu spoločenstvu: „Klient z Paraguaja si nás vybral, lebo sme s EÚ“; „Keď priateľka žijúca v Kuvajte povie, že je z EÚ, vedia o čo ide.“; „V Ázii si veľmi vážia, že sa takto krajiny vedeli spojiť.“
- Kontakty medzi ľuďmi z iných krajín
- Spojenectvo a solidarita: „Jediná možnosť prežiť pre malú krajinu ako je naša.“
- Koordinácia - spoločný postup v čase krízy - spoločný nákup vakcín
- Mierové spolužitie: „Na to Únia vznikla.“

C. ZÁPORY A NEVÝHODY

Najčastejšie uvádzané záporné a nevýhodné aspekty možno zhrnúť do dvoch kategórií, resp. tematických okruhov: migrácia (v nadväznosti na utečeneckú krízu 2015/16) a „dvojaký meter“, ktorý respondenti v rámci EÚ vnímajú v rôznych ohľadoch.

Migrácia

Respondenti uvádzajú **kvóty na migrantov** ako zlyhanie EÚ – diktát voči členským krajinám, najmä novým. Unisono nesúhlasia s celkovým postojom EÚ, reprezentovaným v ich očiach nemeckou ex-kancelárkou Merkelovou. Kritický postoj v tejto téme zdieľajú aj respondenti s viditeľne proeurópskymi a informovanými postojmi. Nikto nespochybnil vážnosť tejto témy pre Slovensko vzhľadom na reálne počty tunajších imigrantov/žiadateľov o azyl.

Dvojaký meter

Nekonzistentné hodnotenie rôznych situácií ilustrujú respondenti najčastejšie na témach migrácie, v otázkach ochrany planéty, dotácií do poľnohospodárstva, nerovnej kvality tovarov a ceny práce. Práve mzdové rozdiely rezonovali medzi respondentmi najsilnejšie.

Téma dvojaké kvality výrobkov má potenciál oslabiť proeurópske nastavenie Slovákov. Na druhej strane jej riešenie reguláciou, zabezpečujúcou rovnaké zloženie tovarov pod rovnakou značkou a v rovnakom obale, môže byť silným signálom, že EÚ odmieta politiku dvoch kategórií svojich občanov.

Flexibilita, rýchlosť rozhodovania

Naprieč rozhovormi, v najrôznejších otázkach a kontextoch, zaznievala kritika nízkej flexibility a rýchlosti

prijímania rozhodnutí („...aby sa štáty snažili čím skôr dohodnúť, flexibilnejšie rozhodovanie...“, „...EÚ mala skôr začať riešiť otázku migrácie a nie zaspáť na vavrínoch...“, „...dlhotrvajúce procesy, napríklad COVID pasy sa zbytočne naťahovali...“)

D. OBAVY A OHROZENIA

Diktát

V súvislosti s obavami, týkajúcimi sa EÚ, spontánne najčastejšie zaznieval pojem DIKTÁT. Respondenti ním rozumejú vnucovanie riešení, ktoré sú v rozpore s väčšinovou vôľou občanov danej krajiny. Najčastejšie to respondenti vzťahujú ku kultúrnym požiadavkám.

Našli sa respondenti, ktorí vidia paralelu s vždy prítomným pocitom diktátu „centra“ voči „periférii“, ako sa napríklad za federácie referovalo na Slovensku o diktáte Prahy a dnes na východe krajiny o diktáte Bratislavy.

Možno konštatovať, že väčšina respondentov obavu z diktátu pociťuje, a má pre to aj svoje argumenty. Najsilnejším príkladom sú utečenecké kvóty (nikto nenamietal, že práve ich neprijatie je dôkazom o neexistencii diktátu). Novším sú sankcie proti Poľsku. O diktáte pritom hovoria aj ľudia, ktorí vyjadrovali inak proeurópske názory.

Ďalšie „exity“

Mnohí z respondentov deklarovali, že sa ich dotkol odchod Spojeného kráľovstva z EÚ. Niektorí pociťujú aj reálne negatívne dopady, najmä na kontaktoch s príbuznými. Obávajú sa, že zopakovanie podobného scenára by EÚ veľmi oslabilo.

Postoje voči Rusku a Číne

Niektorí respondenti z opozičného, resp. „alternatívneho“ spektra deklarovali obavu z vyhraného postoja voči Rusku a Číne.

Postulát neutrality má na Slovensku hlboké korene, čo sa prejavilo v súhlasnej odozve ich „publika“. Dnes je pre nich neutralita odpoveďou na veľmi rozšírený naratív modernej histórie našej krajiny ako pohybu od východného k západnému mantinelu, čo sa vždy spája s podriadenosťou jednej alebo druhej strane. Ideálom má byť práve neutrálna pozícia v strede. Takéto riešenie vychádza v ústrety tradičnej zmierlivosti a obave z konfliktov na jednej strane, a rusofilnému sentimentu na druhej strane.

Takto vyhranení diskutujúci považujú politiku EÚ za protiruskú a protičínsku, a zároveň nielen proamerickú, ale priamo diktovanú z USA, a teda neautonómnu.

(Podobný názor zaznel v každej zo skupín, znepokojivé sú reakcie spoludiskutujúcich, keďže opozícia k týmto názorom sa našla len výnimočne.)

Konanie nových členských štátov

Zaznela obava z detinského trucovitého správania Poľska a Maďarska. Na druhej strane spektra je zasa silné volanie po spoločnom postupe s nimi.

2. Parciálne témy a sektorové politiky: čím by sa EÚ mala a nemala (viac, resp. menej) zaoberať

Prekvapivo silná zhoda medzi respondentmi panovala v hlavnej téme, ktorej by sa EÚ mala venovať, a tou sú podľa nich sociálne otázky. Rezonuje tu frustrácia z vnímaného pomalého dobiehania životného štandardu štátov na západ od SR, pričom želané opatrenie pre veľkú časť respondentov je zavedenie jednotnej minimálnej mzdy. Mnohí z respondentov negatívne vnímajú komunikáciu kultúrno-spoločenských tém, a to nie nevyhnutne preto, že by s nimi nesúhlasili, ale preto, že sa im to zdá ako stratený čas a úsilie, ktoré mohlo byť investované do iných, pre nich dôležitejších oblastí („Diktuje sa LGBTI agenda, nezmysly a vymyslené hlúposti, mali by sa radšej venovať dôležitým veciam!“, „...EÚ sa má zaoberať hospodárskou agendou a nie LGBTI a zbytočnosťami!“). Na jednej strane zaznievajú názory, že sa EÚ má venovať každej téme („...neexistuje oblasť, ktorú EÚ nemá riešiť!“), prevažuje však postoj, že témy nesmú mať rovnakú prioritu, pričom z pohľadu občanov SR sú najdôležitejšie tie, ktoré sa týkajú ich (materiálneho) blahobytu: rovnaké mzdy, sociálne dávky, kompenzácie za zvýšené ceny energií, resp. zníženie cien energií („...mala by nakupovať energiu spoločne pre všetky štáty...“), zvýšená kontrola kvality potravín (s cieľom vyhnúť sa dvojakej kvalite), atď.

A. NA ČO BY SA EÚ MALA VIAC ZAMERAŤ

„Návrat k podstate“

V prvom rade by EÚ podľa slovenských respondentov mala mať na zreteli svoje hlavné ciele - voľný pohyb osôb, tovarov a služieb - a starať sa o ich dôsledné naplnenie.

Podľa niektorých, najmä starších a konzervatívnejších respondentov, je tým zároveň pomenovaný žiadúci stupeň integrácie. Všetky ambície nad tento rámec, ako aj politiky, ktoré ho presahujú, majú v ich očiach otáznu legitimitu.

Naproti tomu iní namietajú, že je potrebná flexibilita. Meniaca sa doba vytvára nové potreby, na ktoré je podľa nich reakciou viac spoločných, alebo aspoň koordinovaných politík.

Kvalita života

Základné očakávanie respondentov nezávisle na veku, vzdelaní a politických postojoch je to, že sa Únia má snažiť o lepšiu kvalitu života a životnú úroveň všetkých svojich občanov.

Je cítiť „únavu“ či rozčarovanie z toho, že sa rozdiely zmenšujú pomalšie, ako sa ľudia nádejali. Nie malá časť vidí riešenie v jánošíkovskom prerozdelení od bohatých k chudobným. Rovnako nie ojedinelá je predstava, že by EÚ mohla byť po vzore RVHP agentom deľby práce na trhoch členských krajín a plánovite „pridelovať“ výroby. Títo ľudia žijú v presvedčení, že nám bol napríklad automobilový priemysel takto zadaný, a my lacno vyrábame pre bohatú časť Únie - a to na úkor výnosnejšieho strategického zhodnotenia zabratej pôdy poľnohospodárskou výrobou.

Daňové nástroje

Ostatní vnímajú chod vecí reálnejšie, ale očakávajú, že sa Únia bude aktívne zasadzovať:

- pri tvorbe pracovných miest s pridanou hodnotou,
- v daňových politikách, najmä v presadení zásady zdanenia zisku v krajine, kde vzniká.

Zaznel aj návrh na extra zdanenie tých, ktorým sa „zadarilo“ vďaka nečakaným okolnostiam spojeným s pandémiou COVID-19.

○ integrácii v iných aspektoch fiškálnej politiky sa respondenti nezmieňovali.

Postupy v čase krízy

Respondenti očakávajú zo strany EÚ viac koordinácie, resp. až spoločný postup v čase kríz. Momentálne sa to týka energetickej krízy, kde by radi videli EÚ ako hráča, ktorý zastupuje svojich členov voči dodávateľom energií a celkovo manažuje krízové politiky v tejto oblasti.

Podobné očakávania sa vzťahujú aj na krízu COVID-19. Niektorí respondenti ocenili spoločný nákup vakcín, ale ďalšie kroky považujú buď za veľmi pomalé (meškanie spustenia Covid pasu), alebo chýbajúce (napr. spoločná podpora očkovania...)

Zaznelo aj očakávanie spoločných alebo koordinovaných postupov bezpečnostných a záchranárskych zložiek.

Transfer know-how

Predstavy o miere zjednotenia alebo koordinácie sektorových politík sa veľmi líšia. Nik nenamietal voči názoru, že by bolo efektívnejšie, keby EÚ na základe nezávislých analýz zvonka sama alokovala zdroje z fondov EÚ tam, kde ich v krajine najviac treba, u nás konkrétne do zdravotníckej infraštruktúry.

Zaznel aj námet na spoločné princípy sociálnych politík, najmä vo vzťahu k zdravotne znevýhodneným osobám.

V rôznosti predstáv o miere zásahov do sektorových politík sa pomerne často objavoval silný spájajúci moment: **volanie po transfere know-how**.

Ide o predstavu, aby experti a zainteresovaní vybrali medzi členskými krajinami najfunkčnejšie a najúspešnejšie systémy v jednotlivých sektorových politikách (prípadne ich vyskladali z viacerých), a ponúkli ostatným ako benchmarky pre aplikáciu na ich podmienky.

Bezpečnosť

Koordinácia bezpečnostných a záchranárskych zložiek, prepojenosť informačných systémov.

Spoločná mena

Vo všetkých skupinách, kde sa otvorila téma spoločnej meny, výrazne prevážil súhlas s tým, že by toto mala byť jedna z hlavných agend Únie. *„Pri vstupe to bol jeden z našich hlavných záväzkov, tak prečo sa na tom netrvá aj u iných? Nechápem, že keď môžu prikazovať také blbosti ako vysávače, neprikážu toto.“*

Našli sa však aj takí, ktorí sú presvedčení, že Slovensko prijatím eura stratilo a jeho odmietanie našimi susedmi je správne. Z pohľadu bežných ľudí to prinieslo zdraženie, ku ktorému v krajinách, ktoré si menu ponechali, podľa ich presvedčenia nedošlo.

Podnikateľské prostredie

Respondenti zamestnaní v súkromnom sektore, takí, ktorí sami podnikajú, ale aj tí, ktorí poznajú problémy podnikateľov z počutia, by veľmi uvítali intervenciu EÚ do zníženia byrokracie pre biznis sektor. Vedia si napr. predstaviť stanovenie stropu administratívnych nárokov európskeho členského štátu voči podnikateľom.

Klimatická zmena

To, že sa má EÚ angažovať v otázke klimatickej krízy, berú všetci účastníci ako samozrejmosť. Na jednej strane zväčša súhlasia s tým, aby mala v tejto otázke ambíciu byť svetovým lídrom. Na druhej strane sa obávajú, že to bude na úkor komfortu bežných Európanov, pričom efekt bez odozvy najľudnatejších štátov bude mizivý.

B. ČO BY EÚ NEMALA RIEŠIŤ

Kultúrno-spoločenské otázky (LGBTI a pod.)

Podľa očakávania najčastejšie videli respondenti prekročenie rozumnej miery koordinácie - či skôr regulácie - v riešení tzv. kultúrnych tém, ako je počet uznávaných pohlaví a typov toaliet...

Na druhej strane pomerne prekvapivo nezazneli k riešeniam týchto otázok meritórne výhrady či deklarácie typu: „nesúhlasím, aby nám diktovali to či ono“.

Zaoberanie sa týmito témami vnímali respondenti ako plytvanie energiou na okrajové problémy veľmi malých komunit, pričom sa zanedbávajú zásadné témy majority - najmä životná úroveň. Vidia to tak aj ľudia s liberálnymi názormi na meritum týchto otázok.

Rómska otázka

Respondent z Košíc otvoril v tejto súvislosti tému riešenia otázky Rómov. Prezentoval vnímanie svojej komunity, teda majority žijúcej v území, kde je silno zastúpená neintegrovaná rómska minorita. „EÚ rieši problém od stola, bez jeho skutočnej znalosti, pričom si Rómov idealizuje. V skutočnosti sa cíti byť diskriminovaná majorita. Tá siahla po represívnych riešeniach nie pre rasistické predsudky, ale pre snahu zjednať poriadok.“ Sám však uznal, že dobré riešenie nie je na obzore ani bez zainteresovania EÚ.

Táto typická deklarácia inak rozhladeného mladého človeka vypovedá o tom, že sa v tejto téme za desaťročia nič nezmenilo, a to ani s podporou EÚ. Rovnaké postupy, len s masívnejšou finančnou dotáciou, povedú preto s veľkou pravdepodobnosťou k rovnakým výsledkom.

Takáto malá „kazuistika“ indikuje, že zmena nie je možná bez masívnej intervencie do senzibilizácie majority, zmeny uhla jej pohľadu a jej vtiahnutia do problematiky ako súčasť riešenia.

Zasahovanie do vnútorných záležitostí členských štátov

Výhrady k „zasahovaniu do vnútorných záležitostí štátov“ zaznievali naprieč diskusnými skupinami, málokto však jasne pomenoval, k čomu presne má v tomto ohľade výhrady (s výnimkou kvót na prijímanie utečencov). Javí sa skôr, že ide o floskulu z verejného diskurzu, ktorá sa uchytila medzi občanmi.

3. Konkrétny dopad členstva SR v EÚ na ľudí a regióny v SR

A. ŽIVOTNÁ ÚROVEŇ

Ľudia medzi 35 - 40 rokov, schopní z vlastnej skúsenosti porovnávať konkrétne indikátory životnej úrovne, hovoria o jej celkovom zvýšení a priblížení sa k „starým“ členským štátom. *„Keď som bol v roku 2004 v Paríži, 2 eurá boli majetok, nič sme si tam nemohli dovoliť. Dnes je (pre Slovákov) Thajsko ako druhé Chorvátsko.“*

Mladší (ktorí si časy pred vstupom SR do EÚ veľmi nepamätajú) a starší to vidia inak. Životná úroveň bežných ľudí, meraná tým, čo si môžu dovoliť za svoj príjem, sa podľa ich skúsenosti prakticky nezmenila. Ak sa zvýšila kvalita a úžitková hodnota tovarov a služieb, ktoré si môžu dovoliť, je to len dôsledok prirodzeného technologického progresu, ale v porovnaní so štandardom doby sa väčšinou cítia byť na tom rovnako. *(„Vtedy som si mohol kúpiť 6-ročné auto, dnes si môžem kúpiť 6-ročné auto...“)*

Zaznelo aj konštatovanie, že vyššiu životnú úroveň má len privilegovaná časť, čo otvára príslovečné nožnice medzi triedami. Tento motív bol však oproti podobným prieskumom v minulosti prekvapivo ojedinelý.

Našli sa aj respondenti, podľa ktorých je životná úroveň na Slovensku „oveľa horšia“. Ich mierkou sú zrejme maloobchodné ceny porovnávané v absolútnych číslach. Niektorým však k takej deklarácii stačí všeobecná nahnevanosť.

B. KVALITA ŽIVOTA

Kým životná úroveň ako kľúčový prvok kvality života podľa respondentov skôr stagnuje, v iných ukazovateľoch kvality života vidí väčšina z nich zlepšenie.

Podpisujú sa na tom možnosti slobodného prekračovania hraníc s domácou menou a občianskym preukazom vo vrecku, možnosti vzdelávania sa v cudzine, či možnosť práce kdekoľvek v Únii. Do veľkej miery však súvisí lepšie hodnotenie kvality života so zlepšením podmienok pre život v ich mestách, obciach, aj širšom regióne, ktoré respondenti vnímajú.

Sú však aj skupiny, ktoré naopak zaplatili za lepšiu životnú úroveň horšou kvalitou života, keď opustili rodiny kvôli práci v zahraničí. To je skúsenosť najmä ľudí z malých sídel na východe Slovenska.

4. Zastúpenie Slovenska v EÚ: mechanizmy participácie

„My a oni“

Z postojov veľkej časti respondentov je zjavná skepsa, pokiaľ ide o možnosti slovenského občana ovplyvniť smerovanie EÚ a dianie v nej. Sú presvedčení, že v EÚ nemá vplyv ani celá krajina veľkosti Slovenska, nieto hlas občana.

V diskusiách sa často prejavoval pocit menejcennosti, či menšieho významu Slovenska a Slovákov v rámci EÚ, a to na jednej strane ako fakt, ktorý treba prijať (sme malý štát, nie sme zakladajúci členovia EÚ,

„musíme sa prispôsobovať“, atď.) a na druhej strane ako pocit diskriminácie, ktorý vyvoláva frustráciu. Diskriminujeme sa pritom čiastočne sami („...namiesto schopných ľudí tam posielame takých čo majú doma škandály, aby sa upratali...“, „...my nemáme hrdosť, len sa prispôbujeme, taký Orbán si postaví hlavu a počúvajú ho...“, „...iní hovoria k veci, naši nevedia komunikovať, akurát tak one time next time!“), do veľkej miery však občania pociťujú aj diskrimináciu zvonka, pričom ako príklad veľmi často uvádzajú „dvojaký meter“, narážajúc najmä na nerovnakú kvalitu produktov, ale aj na rozdielnu výšku poľnohospodárskych dotácií, či „diktát“ Bruselu.

Vo vyjadreniach k tejto téme opakovane zaznievala odovzdanosť a veľmi nízke sebavedomie. Paradoxne je tento postoj najzreteľnejší u tých, ktorí najviac deklarujú svoju národnú hrdosť.

Za mnohými výroky cítiť koncept EÚ, rozdelenej na MY a ONI. MY, noví členovia prizvaní k spoločnému stolu, aj keď ďaleko od jeho čela, a ONI, hostitelia, ktorí majú jasnú líniu a je neprístojný im do toho hovoriť. Často sa respondenti odvolávajú na „slovenskú mentalitu“: „My musíme byť vždy niekomu podriadení, prispôbovať sa, taká je naša mentalita. My sa nevieme ozvať...“

Malí a veľkí

Odovzdanosť a pasivita súvisí aj s malým počtom slovenských poslancov EP, aj keď veľká väčšina akceptuje proporčné zastúpenie ako prirodzené. Zaznel aj pomerne extravagantný námet na rovnaké počty poslancov za každú krajinu, bol však ojedinelý.

Ukazuje sa, že bežní ľudia nemajú informácie o iných rozhodovacích mechanizmoch, než je hlasovanie v Európskom parlamente. „Brusel“, či EÚ sa pre nich rovná práve Európskemu parlamentu. Ich lojalitu by povzbudilo vedomie, že popri proporčnom zastúpení v EP existujú aj iné nástroje na rozhodovanie. Európsku komisiu uviedol len jeden respondent (napr. meno Maroša Šefčoviča pri diskusii o zástupcoch SR v EÚ nespomenul nikto), Rada EÚ nezaznela vôbec.

Spojenci a partneri

Téza, že na to, aby sme presadili naše záujmy, musíme mať spojencov, je všeobecne akceptovaná. Odlišné sú však názory na to, kto majú tí spojenci byť. Pre jednu – zdá sa že väčšiu – skupinu sú pre nás prirodzenými partnermi susedia z V4, prekvapivo explicitne hovorili nie o Českej republike, ale najmä o Poľsku a Maďarsku. Dôvody majú byť spoločná história a spoločná, dokonca „slovanská“ mentalita. Iní, najmä mladší účastníci, vidia toto spojenectvo ako pre Slovensko nevhodné. Navrhujú buď užšiu spoluprácu so západnými susedmi Rakúskom a Českom, alebo ad hoc partnerstvá. Častým tiež bol názor, volajúci po spolupráci „malých“ štátov, s cieľom vytvoriť akúsi protiváhu Nemecku a Francúzsku.

Stereotyp europoslancu

Reprezentáciu našich záujmov vidia voliči predovšetkým v Európskom parlamente. Voči jej možnostiam, vážnosti a aj vôli sú však veľmi skeptickí. Prevláda starý stereotyp, v rámci ktorého je cieľom poslancov či iných reprezentantov čo najskôr splynúť s novým prostredím ďaleko od domova a od problémov svojich voličov, prispôbiť sa a držať krok, za čo majú mať výhody v podobe dobre platenej účasti v rôznych komisiách, kde „oni“ potrebujú takých len do počtu, nie aby vyskakovali... („Chcú si v teplúčku užívať svoj parádny plat a zavďačiť sa tým, od ktorých ho dostávajú.“)

O práci, ba často i o menách a tvárach našich europoslancov má väčšina respondentov len minimálne alebo žiadne informácie. Registrujú len dvoch – troch, aj to najmä ak sú nejako kontroverzní, alebo zaujímaví

pre bulvár („Čítam tak akurát o Beňovej dieťaťi, ale čo tam robí, o tom nič. Typická pritakávačka!..“)
Tí, ktorí majú viac informácií, získavajú ich spravidla cez sociálne siete. S aktivitou svojich poslancov sú spokojní.

Na druhej strane, komunikácia cez sociálnej siete je často jednosmerná a ide v nej o sebaaprezentáciu. Je ovplyvnená „bublinovými“ algoritmi a nepodlieha korekcii, ktorá by zrejme niekedy bola namieste. („Uhrík je 10-krát aktívnejší, ako všetci poslanci za PS a za Spolu...“, „Jedine pán Uhrík tam niečo robí!“...)

Deficit informácií

Nezávisle na vyššie popísaných postojoch, všetci respondenti by chceli vedieť o aktivitách slovenských poslancov EP a diania v Európskom parlamente omnoho viac. Najmä informácie o tom, že niekto z nich dokázal presadiť svoj návrh, alebo požíva autoritu z iného titulu, by nielen potešili, ale aj ovplyvnili ich vnímanie. („Vždy vidíme iba ako sme tam na posmech – one time next time.“)

Diskutujúci očakávajú omnoho viac priestoru pre európske záležitosti v klasických médiách, ale aj na internetových spravodajských portáloch. Z dostupných druhov médií sa im tento typ informácií zdá byť vhodný a žiaduce zahrnúť vo väčšej miere najmä do televízneho spravodajstva, zazneli aj početné požiadavky na zvýšenie účasti poslancov EP vo víkendových politických diskusiách („...radšej nech dajú do televíznych novín viac príspevkov z Bruselu namiesto správ o mačičkách!“). Tento záujem deklarovali vo väčšine prípadov z vlastnej iniciatívy, nie ako odpoveď na otázku, či by takúto zmenu spravodajstva privítali. Svoje tvrdia, že by spravodajstvu o bežnom dianí najmä v Európskom parlamente venovali pozornosť. O existujúcich rubrikách vo verejnoprávnych médiách však vôbec nevedia. To, čo očakávajú, nie sú zrejme diskusie vedené európskym newspeakom, alebo jazykom politológie, ale debaty o konkrétnych opatreniach typu výkon vysávačov, a to skôr, ako sa dozvieme o tom, že sú v platnosti.

Nízka účasť v eurovoľbách

Samotní voliči vedeli veľmi dobre pomenovať celý komplex dôvodov, pre ktoré je účasť v eurovoľbách na Slovensku tak dramaticky nízka. Mnohé sú obsiahnuté v predchádzajúcom popise vnímania našich možností participácie:

- Komplex malosti a márnosti – nevnímame Slovensko ako jednu z množstva pri sebe stojacich podobne veľkých a aj menších krajín, ale ako malý ostrovček v obrovskom jednoliatom európskom mori.
- Veľmi slabá informovanosť o tom, ako fungujú a čo riešia európske inštitúcie; niekedy legendy a niekedy pravdivé informácie o kontroverzných direktívach.
- Málo pozornosti témam, ktoré respondenti vymenovali ako kľúčové.
- Stereotyp našich reprezentantov, do ktorého podľa mnohých respondentov časom chtiac- nechtiac upadnú všetci.
- S tým spojená veľmi nízka informovanosť o činnosti našich poslancov.
- To, že sa volia reprezentanti politických strán, ktoré majú vospolok veľmi nízku dôveru; relatívne vysokú účasť v domáciach parlamentných voľbách za účasti tých istých strán vysvetľujú tým, že sú ľudia motivovaní ísť voliť PROTI niekomu, ale v eurovoľbách takýto mobilizačný moment chýba.

Na prekonanie poslednej uvedenej bariéry jeden z respondentov navrhuje, aby do volieb nevstupovali lokálne strany, ale európske frakcie. Voliči by sa orientovali podľa svojho hodnotového nastavenia,

bez vplyvu osobných averzií. V diskusiách sa vygenerovali aj viaceré námety na možné formy viditeľnej prezentácie poslancov. Napríklad návrh, aby podobne, ako môže vystúpiť poslanec NR SR na ľubovoľnom obecnom zastupiteľstve, mohol vystúpiť poslanec europarlamentu v NR SR (o existencii takéhoto mechanizmu respondenti netušili). Prípadne aby na pôde NR SR prezentovali svoj odpočet (detto).

Aj keď mnohí vedia, že poslanci v EP fungujú na báze politických frakcií, predsa ich vnímajú ako zástupcov krajiny, ktorí by mali presadzovať najmä spoločné záujmy. Preto by radi videli nejaký typ koordinácie vlády a europoslancov.

5. Eurofondy

Štrukturálne fondy EÚ sú natoľko významný fenomén, že ho niektorí uviedli ako hlavný zmysel nášho vstupu do EÚ.

Respondenti vidia prínosy „európskych peňazí“ predovšetkým na zveľadení verejných priestorov a vybudovaní, či aspoň vylepšení infraštruktúry obcí a miest. Najčastejšie sa spomínajú investície do záchranu historických pamiatok, najmä hradov, prípadne cyklotrasy.

Ďalšou oblasťou, kde sú viditeľné odtlačky Európskej Únie, sú rekonštrukcie a vybavenosť všetkých stupňov škôl, vrátane civilizačného skoku vo vybavení IT technológiami.

V oblasti vzdelávania študenti a nedávni absolventi veľmi vyzdvihujú financovanie projektu Erasmus+, a to tak zo vzdelávacieho, ako aj z „euro-socializačného“ hľadiska.

Priama otázka na regionálne rozdiely vo vzťahu k eurofondom nevyvolala takmer žiadnu odozvu. Ľudia registrujú, že sa hovorí o politikách pre znevýhodnené regióny, ale nespájajú si to s eurofondami. Jediná reakcia na túto tému sa týkala nespravodlivého vylúčenia Bratislavy z možností čerpania.

Napriek rokom „spolužitia“ Slovenska s eurofondami sa niektorí čudujú, že je možné využívať ich aj na úrovni obcí, na projekty ako ihriská a ostatná infraštruktúra. Z mediálneho diskurzu k tejto téme mali dojem, že ide len o mnohomiliónové projekty, ktoré sa bežných ľudí netýkajú.

Možnosti, ktoré sa otvorili obciam, boli často nad rámec mentálnej výbavy ich predstaviteľov. Niekde sa našli iniciatívni občania, najmä ak boli náhodou v eurofondoch profesionálne zainteresovaní. Tam, kde k takej šťastnej zhode náhod nedošlo, ostali príležitosti nevyužitú. („Máme to len zato, že prišiel nový sused, ktorý to začal vybavovať. Náš starosta je bývalý komunista, starý dedo...“)

Respondentom na Slovensku chýba regionálny manažment, ktorý by mohol byť nápomocný pri identifikácii príležitostí a pri príprave projektov – napríklad na úrovni okresných úradov či žúp.

Eurofondy sú jeden z pojmov, ktoré spontánne prichádzajú ľuďom na um medzi základnými asociáciami s Európskou Úniou. Ako už bolo uvedené, každá zmienka o nich je spravidla spojená s istým „ale“.

Skôr než všetky dobrodenia európskych peňazí začínajú ľudia hovoriť o tom, že sa veľká časť z nich stratila vo vreckách špekulantov, skorumpovaných politikov a úradníkov. V žiadnej zo 6 diskusií nezaznel nijaký konkrétny príbeh o rozkradnutom či korupčnom projekte, ale vedomie o tom, že s eurofondami sa spája korupcia, sa stáva u nás súčasťou všeobecného rozhľadu.

Na druhej strane, prekvapivo, viackrát než razantný protikorupčný postoj zazneli pomerne zmierlivé výroky: *Ved' čo ukradli ostane / minú na Slovensku; Jasne že si niečo zoberú, ale nech je za to vidieť aj niečo pre nás; Každý by si zobral keby mohol...*

V tomto ohľade majú ľudia EÚ za zlé, že ponechala kontrolu a rozhodovanie o európskych peniazoch

na domáce authority. Jeden z respondentov upozornil, že keby to tak nebolo, mohlo by sa to vnímať ako zasahovanie do vnútorných záležitostí štátu, túto námietku však väčšina neakceptovala.

EÚ nemala podľa respondentov ponechať rozhodovanie o eurofondoch na slovenských úradníkov aj preto, lebo sa neinvestovalo tam, „kde to bolo najviac treba“.

Majú za to, že expertný pohľad zvonka (prípadne v spolupráci s domácimi odborníkmi) by nasmeroval tieto zdroje zmyslupnejšie. Konkrétne sa najviac spomína chátrajúca zdravotnícka infraštruktúra. Aj v tejto súvislosti sa vynorila téma transferu know-how, ako málo využívanej príležitosti na pomoc „dobiehajúcim“ členom.

Iný typ podľa neho neefektívneho použitia prostriedkov EÚ nazval jeden z respondentov „pretancované peniaze“. Ide o zdroje na projekty, ktoré nemali hmotnú podstatu. V lepšom prípade sa zrealizovali, dočasne „zabavili“ pár ľudí, ale po skončení financovania sa skončili bez vytvorenia novej hodnoty, v horšom sa len vykázali.

O možnostiach a nemožnostiach využívania eurofondov panujú zrejme tiež rôzne legendy a omyly, respondenti napr. uvádzali, že zdroje zo štrukturálnych fondov nie je možné investovať do železníc, či dokonca do ciest. Iná respondentka hovorí o tom, že sa pri investíciách do železníc financovaných z EÚ musia nakupovať rádovo drahšie súčiastky vyrábané v západnej Európe, kým naše lacnejšie (a asi aj lepšie) sa nesmú použiť.

Ďalšia oblasť, kde považujú účastníci prieskumu intervenciu Únie za žiadúcu, je príliš vysoká miera byrokracie spojenej s eurofondami. Ak sa v minulosti pri sťažnostiach na zbytočnú byrokráciu pri čerpaní eurofondov zvyklo ukazovať na Brusel, dnes hovoria ľudia o nadpráci domácich úradníkov. Príčiny vidia jednak v snahe dokázať vlastnú dôležitosť či opodstatnenosť existencie: „Kde EÚ pýta tri papiere, my ich vypýtame sedem“, ale aj v snahe generovať príležitosti pre zárobky rôznych konzultantov, alebo priamo pre korupciu.

Európska Únia podľa viacerých mala sama stanoviť požiadavky na žiadateľov – aby boli pravidlá hry rovnaké a transparentné vo všetkých členských štátoch.

Na základe medializovaných príbehov (a možno aj zo skúsenosti) hovorili niektorí respondenti o svojom dojme, že napriek veľmi zložitej byrokrácii pri schvaľovaní projektov je niečo v neporiadku pri kontrole nastavených procesov.

Inak je ťažko vysvetliteľné, prečo je toľko projektov, pri ktorých treba vracieť peniaze. Nerozumejú, ako je možné, že sa peniaze najprv pošlú – čomu logicky musí predchádzať nejaký schvaľovací proces – a potom ich iná kontrola prehlási za neoprávnene použité.

Preto navrhujú nájsť taký postup, pri ktorom by sa peniaze poslali iba v prípade, že je vopred jasné, že je projekt v poriadku, a nebude dôvod ich pýtať späť.

6. Zahraničná a obranná politika

A. SPOLOČNÁ OBRANA

Jedna respondentka uviedla medzi obavami týkajúcimi sa EÚ vyzbrojovanie a tému spoločnej armády.

Jej postoj sa však ukázal ako úplne netypický. Respondenti diskutovali o tejto téme až prekvapivo bez apriórnych predsudkov. Pred niekoľkými rokmi, nehovoriac o období nášho vstupu do EÚ a NATO, bola táto téma podstatne výbušnejšia.

Je pravda, že niektorí protiamericky vyhranení diskutéri neodmietajú diskusiu na tému spoločnej európskej obrany preto, lebo v nej vidia príležitosť na rozvoľnenie zväzku s NATO.

Starší účastníci nie sú zástancovia spoločnej obrany najmä preto, lebo nevidia žiadne ohrozenia a považujú ich za umelo politicky vygenerované. V ich videní ide hlavne o „kšeft“. Oprávnenie pre budovanie takéhoto spoločného systému vidia iba v tom, že sa tak vytvorí trh pre naše zbrojárske produkty a z tohoto „kšeftu“ vyjdeme posilnení.

Iní však vnímajú takúto snahu ako návrat k pôvodnému zmyslu Európskej Únie, teda k zachovaniu mieru. Niektorí by obmedzili spoločnú obranu na kyberpriestor.

Kľúčovým bodom, ku ktorému sa táto téma dostala vo všetkých diskusiách je to, aký by mal projekt spoločnej európskej obrany dopad na náš vzťah s NATO:

- Niektorí v ňom vidia zbytočnú duplicitu.
- Iní naopak garanciu v situácii, keď sa ukázalo, že existencia alebo neexistencia NATO môže byť otázkou náladového rozhodnutia jediného človeka.
- Ďalší vidia budúcnosť v tom, že EÚ so spoločnou obranou bude kolektívnym členom NATO.
- Iní to považujú za vítanú príležitosť na náš exit z NATO.

Argument o značných finančných úsporách vyplývajúcich zo spoločnej obrany brali účastníci na vedomie, ale nevedeli sa k nemu vyjadriť. Určite ho nevidia ako hlavný dôvod pre budovanie európskeho obranného systému, skôr ako podporný fakt.

B. SPOLOČNÁ ZAHRANIČNÁ POLITIKA

Vybudovať spoločný obranný systém s jasnou subordináciou sa respondentom javí ako omnoho realistickejšie než dopracovať sa k jednote v oblasti zahraničnej politiky. Jednotné vystupovanie EÚ navonok však vnímajú ako žiaduci cieľ, ktorý by prispel k posilneniu autority Únie v poli globálnych hráčov („EÚ posilňuje spoločný postup a oslabuje ju rozdrobenosť...“, „...teraz si skôr Nemci a Francúzi hája najprv svoje záujmy, až potom spoločné...“, „...musíme byť jednotní, lebo si nás veľmoci rozkúskujú! Ako s tým Sputnikom...“, „...pokiaľ Únia nebude jednotná, nebudú nás brať vážne, hlavne ak si budeme dookola riešiť len naše vnútorné konflikty...“).

Na druhej strane vnímajú rôznosť záujmov a postojov medzi členskými štátmi EÚ, danú jednak historicky, a jednak ideologickými odlišnosťami medzi politickými reprezentáciami.

Ako príklad uvádzajú nezhody v imigračnej politike, ale napríklad aj osamelosť Grécka pri nedávnej konfrontácii s Tureckom, alebo plynovod Nord Stream 2.

V konsenzuálnom rozhodovaní o zahraničnopolitických otázkach a postojoch EÚ vidia riziko nepružnosti, čo má za následok nie posilnenie, ale oslabenie autority Únie. Pre funkčnosť a flexibilitu by bol nevyhnutný iný rozhodovací mechanizmus.

Respondenti hodnotovo blízki tzv. alternatívnym médiám, ktorí reprezentujú nemalú časť populácie, vnímajú EÚ ako bezdôvodne protirusky a protičínsky orientovanú. Spoločnú zahraničnú politiku považujú za jednu z kompetencií, ktorými ide dnešná Európska Únia ďaleko nad rámec ideí a cieľov, ktoré stáli pri jej zrode.

7. Miera integrácie EÚ a jej ďalšie rozširovanie

A. ĎALŠIA INTEGRÁCIA?

V diskusiách na otázku, či má EÚ smerovať k ďalšej integrácii, zafixovať status quo, alebo naopak integráciu rozvoľniť, našli obhajcov všetky alternatívy. Spravidla zaznievali tri typy odpovedí. Do prvej skupiny patria respondenti, ktorí uviedli, že nechcú v budúcnosti užšiu integráciu a súčasný stav je maximum. Nebol to väčšinový názor, zaznel však v každej zo skupín. Druhý typ odpovede bol tiež proti užšej integrácii, v tomto prípade však pod pojmom užšia integrácia rozumeli EÚ ako jeden štát. Zaznievali obavy o zachovanie jazyka, kultúry, utlačanie Slovákov, resp. menších národov, ako aj domnienka, že by bolo v praxi nemožné takýto stav dosiahnuť. Viacerí respondenti vyslovili obavy, že by takéto úsilie mohlo vyvolať problémy v iných členských štátoch („...štáty ako Poľsko a Maďarsko by to vnímali ako diktát...“, „...mohli by nastať ďalšie exity...“, atď.). Tretiu skupinu respondentov tvoria pri tejto otázke takí, ktorí si vedia predstaviť viac integrácie s určitými podmienkami („...museli by sme si definovať kritériá, pokiaľ sa ešte pôjde...“) alebo v určitých oblastiach, pričom najviac zaznievali oblasti obrannej či zahraničnej politiky, sociálne veci a ochrana životného prostredia („...v niektorých oblastiach by bolo efektívnejšie sa integrovať, prijať víziu ako chceme vyzeráť ako EÚ v budúcnosti...“, „...viem si predstaviť niečo ako USA: spoločná armáda, zahraničná politika, ale každý štát má vlastné zákony...“).

Relatívne najmenej účastníkov sa vyslovilo za prehĺbenie integrácie. Väčšinou nie sú proti preto, že by odmietali takúto víziu, ale preto, lebo ju nepovažujú za reálnu. Veľmi často porovnávali európsku situáciu so situáciou v USA, pričom sa často opierali o mýty a neznalosť faktov tak z americkej, ako aj z európskej histórie, a pokiaľ ide o USA, tak aj zo súčasnosti. Severnú Ameriku vykresľujú ako národne jednotný celok, zdieľajúci od začiatku spoločné hodnoty a jeden jazyk. Predstava dnešných USA, ale aj európskych spolkových krajín, je zasa u podstatnej časti veľmi skreslená, pokiaľ ide o mieru ich vnútornej integrácie v oblasti legislatívy a sektorových politík. Vychádzajú z toho, že sú všetky spoločné a centralizované.

Pokiaľ ide o európsku históriu, niektorí hovoria o národných štátoch, akoby v Európe mali doslova tisícročnú tradíciu.

Keď sa hovorí o prehĺbení integrácie, respondenti majú na mysli unitárny štát s jedinou legislatívou a všetkými systémami, ako je školský, sociálny atď., čo nemusí podľa nich vyhovovať vzhľadom na niektoré špecifiká.

Najsilnejšia je však obava zo straty národnej identity. Jednotnú Úniu si predstavujú ako štát s jedným úradným jazykom, pestujúci rovnaké tradície, a ak nie potláčajúci, tak minimálne nerozvíjajúci a nepodporujúci tie lokálne. Takáto predstava sa dá vidieť nielen u tých, ktorí ju formulovali ako obavu, ale ako takmer univerzálne až samozrejme východisko úvah o potenciálnom prehĺbení európskej integrácie. Na druhej strane vnímajú, že mladá generácia svojou mobilitou a kontaktami vytvára iný životný štýl a pripúšťajú, že aj iné hodnoty vo vzťahu k európanstvu.

Pokiaľ sa napriek obavám alebo výhradám vedia stotožniť s víziou integrovanejšej Európy, vidia ako hlavné predpoklady jednotnú menu a podstatné priblíženie životnej úrovne.

B. ĎALŠIE ROZŠIROVANIE EÚ

Pri úvahách o ďalšom rozširovaní bolo citel'né, že to nie je téma, o ktorej by uvažovali, alebo by ju aspoň zachytili ako predmet diskusie v médiách a na politickej scéne.

Medzi účastníkmi boli zastúpené postoje na širokej škále, od radikálneho odmietnutia po pomerne benevolentné otvorenie náruče na základe geografického princípu. Pokiaľ však ide o geografiu, nie je koncept Európy úplne jasný, najmä vo vzťahu k Rusku.

Ľudia nemajú informácie o tom, s ktorými krajinami prebiehajú rokovania, a v akom sú štádiu. Pri niektorých krajinách vidia riziko z nepriateľského postoja voči iným, napríklad Severné Macedónsko vs. Srbsko (Albánsko nespomínali).

Jednoznačne odmietavý názor rezonoval pokiaľ ide o Turecko, ale to ani nepovažujú za aktuálnu tému. Citlivou je otázka Ukrajiny. Niektorí vidia prekážku najmä v plnení vnútorných kritérií – Ukrajinu vidia ako štát s veľkými deficitmi, a rokmi reforiem, potrebnými na ich prekonanie.

Väčšou bariérou je otázka vzťahu s Ruskom. Ukrajinu vnímajú kvôli vzťahu k Rusku ako potenciálneho troublemakera. Do Únie by podľa nich nemal vstupovať niekto, kto so sebou môže priniesť takéto riziko konfliktu s treťou stranou. („A čo? Postavíme si proti sebe Rusko?“)

Proti takýmto - či už iba opatrnickým, alebo radikálnejším - výrokom nezaznela žiadna oponentúra.

8. Budúcnosť EÚ: vízia občanov

Slovenskí respondenti sa zhodli na tom, že si želajú budúcnosť Slovenska v EÚ. Väčšina si dokonca žiadnu inú alternatívu nevie predstaviť („Neprežili by sme sami.“).

Podstatná časť z nich má však európsku identitu aj zvnútorne, ako jednu zo svojich identít.

Neželajú si ďalšie oslabovanie EÚ odchodmi iných štátov (aj keď i tu sa našli odlišné stanoviská).

To, čo rôznymi slovami formulovali ako hlavný odkaz dnešnej doby pre Brusel, sa dá vyjadriť v krátkosti: **Rovnaký meter a zblížovanie životnej úrovne ľudí, aby už neboli dve kategórie Európanov.**

KOBE

Niektorí respondenti vyslovili želanie, aby sa „*Únia zaujímala o názory ľudí*“, dokonca „*keby sa dalo zorganizovať také referendum, že čo chcú ľudia*“, resp. „...*keby sa nás tak z Bruselu chceli opýtať tak ako sa nás pýtate vy!*“ a boli príjemne prekvapení, že sú súčasťou podobného prieskumu názorov. O KOBE však nikto z opýtaných nevedel ani to, že prebieha, ani nijaké detaily. Asi dvaja vzdelanejší respondenti si spomenuli, že „*čosi zazreli*“ na sociálnych sieťach. Je zrejme, že občania majú o takýto typ dialógu záujem, nielen preto, že chcú nevyhnutne niečo „*Bruselu*“ povedať, ale najmä preto, aby sa uistili, že o ich názor je záujem a bude vypočutý, ak by niečo mali na srdci. V tomto spočíva dôležitý odkaz Konferencie o budúcnosti EÚ a zdá sa byť žiaduce pokračovať v podobných aktivitách aj v budúcnosti.

Prierezové zistenia

Z diskusií s občanmi okrem ich názorov v jednotlivých témach vyplynuli i viaceré zistenia, ktoré sa netýkali konkrétnej témy, šlo však o trendy silne prítomné naprieč skupinami. Možno ich označiť ako prierezové zistenia a z pohľadu hodnotenia a ďalšej interpretácie postojov slovenskej verejnosti sa zdajú byť pomerne významné (ak nie kľúčové).

1. Chýbajúce vedomosti

Konzultácie s občanmi odhalili slabú úroveň faktických vedomostí o Európskej únii, jej inštitúciách, vzťahoch medzi nimi a fungovaní i základných procesov. Nemožno očakávať, že občania budú presne ovládať všetky tieto, pomerne rozsiahle, informácie, aspoň základná úroveň povedomia o nich by však bola žiaduca a prispela by k väčšej odolnosti populácie k dezinformáciám, či menšej náchylnosti veriť rôznym mýtom o EÚ a k stále pretrvávajúcim nepodloženým predsudkom. Ukazuje sa, že za takmer 18 rokov členstva Slovenskej republiky v EÚ sme neboli schopní reflektovať túto skutočnosť do učebných osnov, či implementovať efektívne opatrenia na zvýšenie informovanosti občanov o EÚ.

2. Silne usadené mýty a predsudky

Ukazuje sa, že mýty a predsudky, ktoré boli prítomné vo verejnom diskurze od samotného počiatku integračných procesov SR do EÚ, a nabalovali sa i počas členstva SR v EÚ, do veľkej miery pretrvávajú v povedomí občanov. Príkladom je predsudok týkajúci sa nadrozmerného byrokratického aparátu EÚ, ktorý mnohí respondenti uvádzajú medzi vôbec prvými asociáciami s Európskou úniou. Tento mýtus zároveň posilňuje možné negatívne vnímanie Únie a viaže na seba ďalšie mýty, predsudky a dezinformácie („...úradník je platený aj za to, že tam má ženu, ktorá nič nerobí“, „...dávajú im príplatky za to, že pritakávajú!“). Veľmi rozšírené sú aj mýty, ktoré sa vo verejnom diskurze usadili opakovaním zo strany politických predstaviteľov, ako napríklad, že sa EÚ namiesto dôležitejšej agendy zaoberá „zakrivením banánov“, či „veľkosťou uhoriek“. V občanoch tieto mýty vzbudzujú a posilňujú dojem zbytočnosti EÚ a odtrhnutosti európskej agendy od toho, čo vnímajú ako reálne problémy ľudí.

3. Postoje mladej generácie

Ako zaujímavé možno hodnotiť postoje mladej generácie, ktorá je všeobecne považovaná za skupinu obyvateľstva, najviac podporujúcu členstvo v EÚ. Znepokojivý trend však po volebnom správaní tejto skupiny (voľba extrémistických strán v parlamentných voľbách) odhalili aj občianske konzultácie o budúcnosti EÚ. Z hĺbkových rozhovorov s mladými ľuďmi do 30 rokov vyplýva, že mnohí z nich považujú EÚ a slovenské členstvo v nej za niečo samozrejmé a kvalitatívne skôr neutrálne než nevyhnutne pozitívne. Prejavuje sa to napr. v otázke zmeny životnej úrovne a kvality života občanov SR od obdobia vstupu do EÚ, kedy podstatná časť tejto skupiny deklaruje, že nenastala zmena k lepšiemu, dokonca pre mnohých skôr naopak. Z rozhovorov tiež vyplýva, že benefity, z ktorých má tendenciu ťažiť skôr mladšia generácia, ako napr. programy Erasmus, a do veľkej miery aj sloboda cestovania, najviac oceňujú ľudia, ktorí ich

zakúsili na vlastnej koži, no sami si pamätajú aj časy, kedy to nebolo samozrejmosťou (veková skupina 35 – 45 rokov). Tento trend sám o sebe sa nemusí výraznejšie prejavíť v prepade podpory EÚ u mladých ľudí, predstavuje však potenciálnu hrozbu z tohto hľadiska. Je dôkazom, že v povstupovom období bola v SR zanedbaná práca s mládežou z pohľadu jej výchovy k „európskosti“.

SWOT analýza

Z pohľadu európskych postojov slovenskej verejnosti, ako aj európskych politik SR je možné na základe vyššie uvedených zistení celonárodných občianskych konzultácií realizovaných v rámci projektu Naša Európa identifikovať silné a slabé miesta postojov občanov a zároveň aj príležitosti a hrozby pre formovanie budúcich politik a vystupovania SR v európskom i domácom kontexte.

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - Prevažuje pozitívne vnímanie EÚ - Zvnútornená identita „Európana“ u mnohých respondentov - Vôľa zotrvať v EÚ, „exity“ vyrušujú a sú vnímané negatívne - Volanie po silnej a jednotnej Únii	<ul style="list-style-type: none"> - Rozčarovanie z členstva SR v EÚ, najmä z pomalého dobiehania životnej úrovne starších členských štátov - Frustrácia z domácej politiky sa premieta do názorov na EÚ - Nevedomosť, nedostatok informácií a poznatkov o EÚ - Zanedbaná mladá generácia - Vnímanie SR ako menejcenného člena EÚ - Mýty, predsudky, dezinformácie
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - Dopyt po spravodajstve - Dopyt po užšej spolupráci/koordinácii v niektorých oblastiach - Jasnejšia, systematickejšia komunikácia európskych politik a tém smerom k občanom - KOBE, jej vyhodnotenie a spätná väzba, „vypočutie“ hlasu občanov, pokračovanie v nejakej forme - Komunikácia opatrení prijatých v oblasti dvojakej kvality - Cílená komunikačná stratégia na vyvrátenie mýtov - Strategická komunikácia zo strany EÚ MZVaEZ	<ul style="list-style-type: none"> - Vnímanie „diktátu“ - Negatívne vnímanie kultúrno-spoločenských tém - Širitelia dezinformácií a konšpirácií - Zneužitie niektorých tém a problémov na šírenie bludov (migrácia, dvojaká kvalita produktov, atď.) - Pocit rozdelenosti EÚ - Neprimerané očakávania v sociálnej oblasti

Tabuľka 2: SWOT analýza postojov slovenskej verejnosti k EÚ

Silné stránky

Za silné stránky možno považovať stále prevažujúce pozitívne vnímanie EÚ. Hoci respondenti vyslovovali aj mnohé kritické názory, napokon sa v skupinách zhodli na tom, že členstvo v EÚ je pre SR skôr prospešné. Pri odpovediach na otázku, či sa cítia byť Európanmi a do akej miery pociťujú okrem slovenskej aj európsku identitu sa ukázalo, že mnohí z respondentov majú európsku identitu zvnútornenú, aj keď menej ako tú slovenskú, a vo veľkej časti prípadov deklarovali hrdosť na slovenskú, nie však európsku príslušnosť. Otázku potenciálneho vystúpenia z EÚ neotvoril nik, Brexit a ďalšie potenciálne vystúpenia z EÚ respondentov skôr vyrušujú a vnímajú ich negatívne. Pozitívne prekvapilo silné vnímanie potreby jednoty Únie smerom navonok a vôľa vidieť ju ako silného hráča na medzinárodnej scéne.

Slabé stránky

Medzi slabé stránky možno zaradiť pomerne silne zaznievajúce rozčarovanie z toho, že počas 18 rokov členstva v EÚ životná úroveň občanov SR nedosiahla úroveň západných štátov. Pomerne úzka skupina opýtaných pozoruje zlepšenie životnej úrovne na Slovensku v období od vstupu SR do EÚ. To sa do budúca môže premietnuť do príležitosti poopraviť tento názor cielenou komunikáciou a uvádzaním faktických porovnaní ekonomických ukazovateľov, môže sa to však obrátiť aj na hrozbu, keďže ľudia spravidla nemajú tendenciu vnímať zlepšenie životnej úrovne, pokiaľ sa nedotýka ich osobne. Tento aspekt rozhodne zaznieval veľmi výrazne a nebude možné ho ignorovať. Objavuje sa, možno prekvapivo, aj u mladej generácie, ktorá nedokáže na vlastnej koži porovnať situáciu pred a po vstupe do EÚ. Ukazuje sa, že ľudia do 30 rokov, ktorí boli všeobecne považovaní za generáciu, ktorá najviac ŕaží z členstva SR v EÚ, si naplno neuvedomujú prínos slovenského členstva v Únii. V budúcnosti sa to môže prejavíť v euroskeptických, resp. protieurópskych názoroch tejto skupiny, a tiež v náchylnosti veriť mýtom či dezinformáciám vo vzťahu k Európskej Únii, keďže viacerí z opýtaných už teraz deklarujú, že v minulosti „sa žilo lepšie“, čo je jeden z pomerne častých mýtov, podporovaných dezinformačnými médiami.

Slabá úroveň vedomostí o EÚ je slabou stránkou, ktorá dramaticky zvyšuje zraniteľnosť občanov SR voči dezinformáciám, mýtom a predsudkom. Tú možno pozorovať už v súčasnosti, keďže mnohé z kritik, adresovaných Únii v rámci diskusií, boli založené na nesprávnych, faktami nepodložených domnienkach a tvrdeniach. Je to jeden z faktorov, ktorý môže významne ohroziť proeurópske nastavenie slovenskej populácie. To platí aj v prípade vnímania SR ako slabšieho člena EÚ, resp. člena „druhej kategórie“. Slabou stránkou v tomto zmysle je aj frustrácia občanov z domácej politiky, ktorá sa pretavuje do ich kritickejších postojov voči EÚ, najmä v kontexte nedostatočného rozlišovania medzi kompetenciami EÚ a národných vlád. V neposlednom rade možno medzi nedostatky zaradiť aj silnú prítomnosť mýtov a predsudkov o EÚ, z ktorých viaceré pretrvávajú niekoľko rokov a nepodarilo sa ich doposiaľ úspešne vyvrátiť. Práve predsudky a mýty vedú k pokriveniu vnímania EÚ a sú živnou pôdou pre ďalšie nepravdy a dezinformácie, ktoré môžu zhoršovať obraz Európskej Únie v myšliach a povedomí občanov.

Príležitosti

Významnú príležitosť predstavuje deklarovaný silný dopyt verejnosti po intenzívnejšom a rozsiahlejšom spravodajstve z prostredia európskych inštitúcií a o európskych témach. Práve jednoducho podané, faktami podložené informovanie verejnosti môže byť jedným z najúčinnějších nástrojov na odstránenie mnohých vyššie uvedených nedostatkov a budovanie odolnosti voči dezinformáciám a predsudkom o EÚ. Samotná Únia, jej inštitúcie, predstavitelia v Bruseli, ale i nositelia európskych tém na Slovensku, ako MZVaEZ SR či zastúpenia európskych inštitúcií v SR majú príležitosť pozornejšou komunikáciou, zohľadňujúcou postoje a potreby občanov, vo významnej miere prispieť k odstraňovaniu existujúcich slabých stránok a zlepšovaniu imidžu EÚ v slovenskej verejnosti, vedúce k zvýšenej podpore EÚ. Dôležitým pozitívnym signálom smerom k (nielen) slovenskej verejnosti môže byť aj samotná Konferencia o budúcnosti Európy, ak sa podarí jej zrozumiteľné vyhodnotenie a zohľadnenie odkazov občanov v ďalšom pôsobení EÚ. Vzhľadom na nízku mieru informovanosti o tomto procese, ako aj na deklarovaný záujem o podobnú platformu, kde môžu občania poskytovať spätnú väzbu a svoje postrehy a pripomienky s vierou, že budú vypočutí, príležitosť do budúca predstavuje aj opakovanie, či pokračovanie tohto procesu, tentokrát už s vyššou mierou povedomia verejnosti o jeho konaní a priebehu.

Hoci respondenti nejavili výraznejšiu podporu pri diskusii o prípadnej užšej integrácii v rámci EÚ, možno

konštatovať, že podporujú užšiu spoluprácu, koordináciu či dokonca integráciu v Únii vo viacerých konkrétnych oblastiach, ako zdravotníctvo, energetika, bezpečnosť (integrácia bezpečnostných a spravodajských zložiek členských štátov). Zároveň zaznievali aj názory, že by sa Únia mala vrátiť len k voľnému pohybu osôb, tovarov a služieb, často ich však vyslovili respondenti, ktorí už o chvíľu hovorili o potrebe zabezpečiť rovnaké mzdy, dôchodky, či sociálne dávky naprieč EÚ. Z uvedeného možno usúdiť, že veľká časť občanov je otvorených diskusií o ďalšom smerovaní, a aj prípadnej užšej integrácii EÚ a ochotných počúvať argumenty. Je však potrebné tieto otázky otvárať strategicky, aby neboli „unesené“ šíriteľmi dezinformácií.

Medzi príležitosti možno zaradiť i strategickú komunikáciu slovenských a európskych inštitúcií, ktoré sú nositeľmi európskych tém a politik smerom k verejnosti, kde kľúčovým aspektom bude anticipácia problematických tém, vysvetľovanie postojov a opatrení jednoduchým, zrozumiteľným jazykom, a vyvracanie mýtov a dezinformácií v reálnom čase. Osobitnou príležitosťou je komunikácia mierená na vyvrátenie usadených mýtov v spoločnosti, napr. o neprimeranej veľkosti administratívneho a byrokratického aparátu EÚ.

Hrozby

Z výskumu vyplynulo i viacero ohrození do budúcnosti, najmä v kontexte klesajúcej podpory EÚ zo strany slovenskej verejnosti už v súčasnosti. Extrémne silné vnímanie „diktátu Bruselu“ naprieč spoločnosťou predstavuje jednu z najväznejších vnútorných hrozieb usadených v slovenskej populácii. Poukazuje jednak na úspešnosť činnosti dezinformačnej scény, keďže práve „diktát Bruselu“ je jedným z jej hlavných posolstiev namierených na podkopanie dôvery v EÚ, zároveň však predstavuje príležitosť pre šíriteľov dezinformácií aj do budúcnosti. V tomto kontexte ako rizikové možno vnímať aj negatívne vnímanie komunikácie kultúrno-spoločenských tém, ktoré sú často interpretované ako prejav bruselského diktátu. Pozoruhodným je fakt, že respondenti ako dôkaz diktátu najčastejšie uvádzajú kvóty na prijímanie utečencov, ktorých neúspešnosť však v skutočnosti bola práve jasným dôkazom o nepodloženosti tvrdení o diktáte. To, že sa nepodarilo na tomto príklade vyvrátiť obraz bruselského diktátu, je jedným z najväznejších indikátorov toho, ako veľmi potrebná je zmena komunikácie smerom k verejnosti.

Ako ďalšie dve, navzájom úzko prepojené ohrozenia, vnímame už spomínanú, v slovenskom prostredí veľmi rozvetvenú a prekvitajúcu dezinformačnú scénu, podporovanú aj zo zahraničia, a zneužitie niektorých európskych tém práve jej aktérmi na podkopávanie dôvery občanov v EÚ s cieľom rozvracať ju zvnútra. Slovenská spoločnosť je pritom preukázateľne zraniteľná a niektoré dezinformačné úsilia už priniesli svoje ovocie. Doposiaľ však viac ako EÚ boli terčom takýchto kampaní skôr NATO, USA, či Západ ako celok. Ak by sa však rozbehla dezinformačná kampaň mierená cielene na EÚ, podobná ako v čase migračnej krízy, mohla by vo významnej miere otriasť jej podporou zo strany slovenskej verejnosti. V diskusiách sa výrazne prejavilo aj vnímanie rozdelenia Únie na „my a oni“, ktoré približne korešponduje s jej delením na „východ a západ“ v rôznych témach, najmä však v súvislosti s migračnou krízou. Takéto nazeranie na EÚ z pohľadu občanov SR by v prípade budúcich kríz, v ktorých by sa postoj znova delili pozdĺž osi východ-západ, mohlo priniesť posilnenie pocitu osamelosti či odtrhnutosti a vzdoru voči „Bruselu“.

Hrozbu do budúcnosti predstavujú tiež nerealistické očakávania Slovákov od EÚ, a to najmä v sociálnej oblasti. Občania si naplno neuvedomujú reálne dôsledky zavedenia napr. jednotnej minimálnej mzdy naprieč Úniou, naopak, vnímajú ju ako ultimátny cieľ, žiaduci stav, ktorý je potrebné čím skôr dosiahnuť. V tomto kontexte môže byť hrozbou i nedostatočne komunikované a vysvetlené odmietanie tohto opatrenia zo strany SR.

Odporúčania

Na základe interpretácie hlavných zistení občianskych konzultácií predkladáme sériu odporúčaní vo vzťahu k zodpovedným inštitúciám, ktoré by mali pomôcť zmierniť nedostatky, odvrátiť hrozby, posilniť silné stránky a využiť príležitosti na zvýšenie dôvery občanov Slovenskej republiky voči Európskej únii, ako aj priblížiť sa k naplneniu očakávaní, ktoré od Európskej únie majú. Kľúčovými slovami pri interpretácii diskusií s občanmi sa javia pojmy vnímanie a komunikácia. Vnímanie je kľúčovým faktorom toho, aký vzťah si občan k EÚ vytvorí. Či jej bude rozumieť, poznať ju, dôverovať jej a podporovať ju. Ako sme popísali vyššie, jedným z hlavných problémov sa javí byť vnímanie ľudí na základe nedostatočných poznatkov, nepravdivých informácií, klamlivých predsudkov, z ktorých často pramenia nereálne očakávania, pocity menejcennosti či odrhnutosti alebo neopodstatnene kritické postoje. Preto za kľúčovú, z pohľadu minimálne najbližšej budúcnosti, považujeme úlohu formovať vnímanie občanov, aby bolo realistické, založené na faktoch, a ľahko dostupných a zrozumiteľných informáciách. K tomu je nevyhnutná cieľená komunikácia, ako nástroj pre dosiahnutie tohto cieľa a v konečnom dôsledku i pre posilnenie dôvery občanov v EÚ a zvýšenie miery jej podpory v slovenskej verejnosti.

Môžeme konštatovať, že tieto východiská nás viedli k formulácii odporúčaní nielen pre „Brusel“ a samotnú Konferenciu o budúcnosti Európy, ale aj (a najmä) pro domo, teda pre vládu SR a Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR ako hlavného nositeľa európskej politiky a európskych tém.

Odporúčania pre KOBE

1. Podporiť vzdelávanie o EÚ

Nedostatočné vedomosti, faktické znalosti o Európskej únii sa ukazujú ako problém nielen z pohľadu samotnej neznalosti, ale majú aj širšie implikácie pre šírenie mýtov, predsudkov, dezinformácií o EÚ a sú prekážkou v procese identifikácie sa človeka ako Európana, občana EÚ. Je preto potrebné venovať pozornosť z pohľadu domácich opatrení, a zároveň aj na úrovni EÚ, podpore vzdelávania nielen mládeže, ale aj iných skupín obyvateľov EÚ, rôznymi vhodnými formami edukačných kampaní, resp. i dlhodobějších, systémových opatrení na podporu vzdelanosti v tomto ohľade.

2. Podporiť spravodajstvo z prostredia EÚ

Silný dopyt po intenzívnejšom spravodajstve z prostredia EÚ a jej inštitúcií je pre domáce médiá často náročné splniť (logistická, finančná náročnosť). V súčasnosti už pritom existujú európske projekty na podporu „bruselského“ spravodajstva, zväčša však vo forme sponzorovaného obsahu v printových či elektronických médiách, prípadne v tlačových agentúrach, čo sa však nejaví ako najúčinnější nástroj. Navrhujeme preto sústrediť podporu na vytvorenie pozícií vyslaných redaktorov, najmä v prípade televízií, ktorá by bola žiaduca v dvoch formách: 1. finančná podpora, ktorá by kompenzovala médiu zvýšené náklady spojené s týmto postom a 2. vzdelávanie a tréningy vyslaných redaktorov priamo v Bruseli, s cieľom ich scitlivovania na európske otázky, transfer know-how v oblasti nielen obsahu, ale i formy (ako zrozumiteľne a atraktívne podať často komplikovaný, špecifický a „nudný“ obsah z prostredia EÚ).

3. Zaviesť „Erasmus“ pre širšie skupiny obyvateľstva

Jestvujúci Erasmus program pre študentov a učiteľov VŠ sa ukazuje ako nástroj, ktorý podporuje nielen

získanie nových vedomostí a pohľadov na samotný predmet štúdia/výučby, ale aj na posilnenie európskej identity a budovania pozitívneho vzťahu k EÚ. Javí sa preto ako prínosné zahrnúť do primeranej formy tohto, resp. obdobného programu aj širšie skupiny obyvateľstva, niektoré iné profesie, ako napr. štátnych zamestnancov, členov bezpečnostných zložiek, atď., aby sa aj oni mohli podieľať na transfere know-how, zdieľania nápadov a skúseností v oblasti svojej profesie, ale zároveň aj na iných pozitívnych prínosoch výmenných Erasmus pobytov.

4. Zamerať sa na strategickú komunikáciu smerom k občanovi

Konzultácie ako silný vnem občanov indikujú problematické oblasti ako „diktát“ Bruselu, či neadekvátnu komunikáciu napr. kultúrno-spoločenských tém. Odporúčame preto prijatie komunikačnej stratégie, ktorá by zohľadňovala podobné podnety/vnemy z verejnosti v členských štátoch. Je komplikované, pokiaľ vôbec možné, zohľadniť špecifiká vo všetkých 27 členských štátoch, bolo by však vhodné aspoň tam, kde sa dá, mať na zreteli aj tento aspekt.

5. Pokračovanie KOBE, resp. obdobného procesu

Konferencia o budúcnosti EÚ sa ukazuje ako účinný nástroj nielen na zbieranie podnetov od občanov, ale aj na prejavenie vôle počúvať a záujmu o každého občana, čo je možno ešte cennejším prínosom, minimálne v skupinách, ktoré pociťujú „odtrhnutosť Bruselu“ od svojich každodenných životov a problémov. Odporúčame preto pokračovanie alebo opakovanie tohto, resp. obdobného procesu, tentokrát však s vyššou mierou informovanosti občanov o jeho konaní.

6. Zamerať sa na opatrenia v sociálnej oblasti

Ako najsilnejšia požiadavka slovenskej verejnosti zaznieva intenzívnejšie angažovanie sa EÚ v sociálnych oblastiach, najmä čo sa týka prijímania takých opatrení a politík, ktoré povedú k zvýšeniu životnej úrovne obyvateľov. V tomto kontexte odporúčame najmä systematickú a podrobnú komunikáciu o tom, čo sa v tejto oblasti robí a pripravuje, ako aj na sústredenie úsilia do prijímania konkrétnych politík zameraných na zlepšenie života ľudí.

7. Zamerať sa na systematické informovanie verejnosti ohľadne krokov podniknutých v oblasti dvojakej kvality produktov a ochrany spotrebiteľa

V prípade dvojakej kvality produktov ide o jeden z najsilnejšie rezonujúcich problémov počas diskusií s občanmi. Tento problém vnímajú veľmi citlivo, paradoxne však nemajú informácie o krokoch, ktoré už boli podniknuté na jeho odstránenie. Je možné, že to súvisí s nízkym povedomím o Európskej komisii a jej činnosti, keďže práve toto je jednou z agend EK, v každom prípade však vedomie, že problém bol odstránený, resp. že na jeho odstránení EK pracuje a podniká kroky smerom k zvýšenej ochrane všetkých spotrebiteľov, by bolo významným pozitívnym faktorom, ovplyvňujúcim celkový pohľad občanov (pravdepodobne nielen) SR na EÚ.

8. Prijíť ciele stratégie na zníženie pocitu „odtrhnutosti“ EÚ a jej priblíženie občanom

Viaceré z vyššie uvedených odporúčaní by pritom mohli tvoriť jednotlivé súčasti tejto ucelenej, koordinovanej stratégie.

Odporúčania pro domo

1. Národný program na zvýšenie podpory EÚ

Odporúčame zvážiť zavedenie národného programu na zvýšenie podpory EÚ vo verejnosti, ktorý by sa zamerával na odstránenie niektorých vyššie popísaných problémov. Jeho hlavným pilierom by mala byť komunikácia smerom k verejnosti, zameraná na a) zvyšovanie informovanosti a vedomostí o EÚ, b) vyvracanie pretrvávajúcich mýtov a predsudkov vo vzťahu k EÚ, šírenie pozitívneho obrazu o EÚ, najmä čo sa na Slovensku vďaka Únii podarilo vybudovať a dosiahnuť. Zapojiť by sa mali nielen relevantné štátne inštitúcie, ale aj občianska spoločnosť, učitelia a cirkev, ako často zaznávaný a podceňovaný aktér v tejto oblasti, v skutočnosti však silne vplyvajúci na verejnú mienku najmä v regiónoch a vidieckych sídlach, kde je budovanie pozitívneho vzťahu občanov k EÚ mimoriadne žiaduce.

2. Výrazne posilniť strategickú komunikáciu na MZVaEZ

Strategická komunikácia vo vzťahu k EÚ, k európskym témam a politikám musí byť predovšetkým o poznaní publika, uvedomovaní si rizík, predvídaní problematických tém a oblastí a včasné, pohotové, pokiaľ možno anticipatívne stanoviská a vyjadrenia na neutralizáciu možných dezinformácií. Je pritom potrebné rozšíriť aj komunikačné kanály a sústavne pracovať s médiami, aby sa dosiahol žiadaný impakt a multiplikačný efekt takejto komunikácie. Vzhľadom na preukázaný záujem občanov o dialóg odporúčame zvážiť v rámci strategickú komunikáciu aj zriadenie misie akéhosi „area manažéra“, ktorý by podstatnú časť svojho pracovného času trávil v teréne, na školách, pracoviskách, atď. s cieľom komunikovať s ľuďmi (počúvať ich obavy, námety, odpovedať na otázky) v ich vlastnom prostredí, kde sa cítia komfortne.

3. Výučba o EÚ na školách

Rovnako, ako sa žiaci a študenti učia o Slovensku, je potrebné, aby sa učili aj o EÚ, aby jej rozumeli, aby ju poznali a poznali jej fungovanie. Je to významný nástroj nielen pre zvýšenie informovanosti, odstraňovanie mýtov a dezinformácií, ale aj zvyšovania odolnosti voči nim a v neposlednom rade môže slúžiť na „výchovu k európanstvu“, teda budovaniu a posilňovaniu pozitívneho vzťahu občanov k Európskej Únii. Je to obzvlášť dôležité s ohľadom na znepokojivý vývoj názorov mladých ľudí, popísaný vyššie. Pozitívne dopady takehoto kroku navyše možno očakávať nielen u žiakov a študentov, ale aj u učiteľov.

4. Zvýšenie informovanosti verejnosti o štrukturálnych fondoch EÚ

U mnohých občanov pretrváva dojem, že štrukturálne fondy sú pre nich nedosiahnuteľné, určené pre „veľkých a bohatých“, často nevedia, že ich môžu čerpať aj na menšie projekty pre svoje mesto či obec, prípadne sa zľaknú vysokej miery byrokracie spojenej s predkladaním a realizáciou projektov. Odporúčame preto posilnenie regionálnych informačných kancelárií, aby boli dostatočne vybavené personálom ochotným prichádzať za ľuďmi, odpovedať na ich otázky a poskytovať praktickú pomoc pri príprave projektov (pomoc od špecializovaných firiem je často nad finančné možnosti žiadateľov).

5. Odstraňovanie byrokracie

Táto požiadavka zaznievala nielen v súvislosti so štrukturálnymi fondmi EÚ, ale často aj od podnikateľov či bežných občanov, ktorí vnímajú nadmernú byrokraciu ako záťaž a faktor komplikujúci ich bežný život. Nejde o opatrenie súvisiace len s európskou politikou, napriek tomu je to silný odkaz a požiadavka občanov, preto ho zahrňame do tohto zoznamu.

Záver

Uvedené kvalitatívne zistenia hĺbkových rozhovorov s predstaviteľmi slovenskej verejnosti, spolu s inými nedávnymi kvantitatívnymi meraniami postojov občanov SR voči EÚ, nástojčivo poukazujú na nevyhnutnosť potreby intenzívnej strategickej komunikácie so slovenskou verejnosťou. V opačnom prípade hrozí ďalšie prehĺbovanie a usádzanie pokriveného vnímania, mýtov či nepravdivých postojov nielen voči EÚ, ale aj miesta a hodnotových mantinelov Slovenska ako členského štátu EÚ. Slabnúca podpora členstva v EÚ sa aj podľa uvedených zistení v slovenskej verejnosti opiera o celý rad domnienok, ba často až absurdných tvrdení. Ich prevalencia vo verejnosti sa dá interpretovať nielen tradičnými schematickými vzorcami vnímania akejsi nadradenej autority (centrum verzus periféria), ale tiež dlhodobým, cieľavedomým vplyvom dezinformačných médií a aktérov, ktoré podporujú existujúce predsudky (migranti), prípadne zväzujú rozdiely vo vnímaní kultúrno-spoločenských tém ako tých, ktoré ďalej rozdeľujú Európu na „my“ a „oni“. Spoločným menovateľom obáv sa tak stáva silný motív „diktátu Bruselu“, ktorý s rôznou intenzitou zaznieval pri každej z uskutočnených diskusií.

Vyššie prezentované zistenia a ich interpretácia urgentne nabádajú na zintenzívnenie i zefektívnenie komunikácie so slovenskou verejnosťou v otázkach informovanosti, búrania mýtov i vysvetľovania postojov v otázkach týkajúcich sa pozície Slovenska v rôznych politikách EÚ. Existencia plánu na strategickú komunikáciu s rôznymi segmentami slovenskej spoločnosti sa javí byť urgentnou úlohou, skôr ako sa v podpore členstva Slovenskej republiky v EÚ nedostane väčšina slovenskej spoločnosti za zlomový bod, kde prevládnu skôr negatívne a dezinformáciami skreslené postoje.

Hoci kvantitatívne prieskumy ukazujú na slabnúcu podporu EÚ v očiach slovenskej verejnosti, kvalitatívny prieskum prináša okrem obáv aj vedomie, že občania stále prechovávajú nadpriemernú dôveru v schopnosti EÚ vo vybraných oblastiach, uvedomujú si množstvo benefitov prameniacich z členstva SR v EÚ a cítia sa byť Európanmi. Vnímanie EÚ v slovenskej spoločnosti sa stáva obeťou hľadania vinníka za celkovú pociťovanú frustráciu, rozčarovanie a nenaplnené očakávania, ktoré sa ukazujú pri hĺbkových rozhovoroch. Zároveň sú tieto emócie umocňované zneužívaním existujúcich predsudkov a dezinformácií časťou slovenských politikov i tzv. dezinformačných médií.

Možno preto konštatovať, že z hľadiska dynamiky vývoja verejnej mienky sa môžeme nachádzať v zlomovom momente, kedy sa, aj vo vzťahu k EÚ, láme jej väčšinový charakter.

Prínosom konzultácií možno viac ako samotný odkaz občanov pre KOBE a „Brusel“ je zistenie, že záležitosti spojené s EÚ treba viac komunikovať, vysvetľovať verejnosti, ktorá to aj očakáva. Diskusie s občanmi poukazujú najmä na tri oblasti, ktorým je potrebné venovať zvýšenú pozornosť. Ich identifikácia zároveň predstavuje aj príležitosť na lepšiu prípravu adresnej a efektívnej strategickej komunikácie. Jedná sa o nasledovné oblasti, v ktorých je žiadúce zamerať plánovité, až kampaňovité úsilie: *chýbajúce vedomosti, usadené mýty a predsudky a mladá generácia*, ktorá sa ukazuje byť menej proeurópskou, než sme očakávali.

Preto aj základným odkazom projektu je predovšetkým apel na predstaviteľov politických elít na prípravu a realizovanie zodpovednej, adresnej a cieľavedomej strategickej komunikácie, ktorá naviaže kontinuálny dialóg s rôznymi skupinami slovenskej verejnosti. Zdá sa totiž, že tou najdôležitejšou zložkou európskej politiky SR v najbližšej budúcnosti bude európska politika zameraná smerom dovnútra, k našim vlastným občanom.

Príloha 1

Otázky/ Tematické okruhy vo fokusových skupinách

- Čo Vám ako prvé zide na um, keď sa povie Európska Únia? (3 pozitívne asociácie, 3 negatívne)
- V čom podľa vás spočíva najväčší prínos členstva v EÚ pre SR? V čom pre vás osobne?
- V čom je naopak málo prospešné, resp. nevýhodné?
- Je niečo čo vás na EÚ znepokojuje, čoho sa obávate?
- Ktorými problémami by sa EÚ mala predovšetkým zaoberať? (Ktoré by mala riešiť EÚ ako celok a nie jednotlivé členské štáty samostatne?)
- Ktoré problémy vnímate ako páľčivé, v ktorých by EÚ mohla urobiť viac ako SR?
- Myslíte si, že sú záujmy SR v EÚ dostatočne zohľadnené?
- Máte pocit, že dokážete dostatočne ovplyvňovať smerovanie EÚ? Fungovanie inštitúcií EÚ? Mali by ste záujem aktívnejšie sa podieľať? Ako by ste si to predstavovali? V ktorých témach/oblastiach by ste sa chceli prioritne zapájať?
- Má podľa vás význam zúčastniť sa volieb do Európskeho parlamentu? Za akých okolností by to malo väčší význam?
- Čo viac by podľa vás mohla EÚ robiť pre seniorov, chudobných, znevýhodnených? Pomohlo by to? Je podľa vás potrebné, aby sa v tejto oblasti Únia viac angažovala?
- Aký máte názor na prípadné budúce rozširovanie EÚ? Myslíte si, že by bolo pre SR výhodné? Myslíte si, že by posilnilo, alebo naopak oslabilo pozíciu SR v EÚ? Bolo by pre nás prospešné? V čom?
- Eurofondy sú podľa prieskumov verejnej mienky na Slovensku vnímané najmä ako nástroj korupcie. Na druhej strane však väčšina verejných investícií v posledných rokoch bola financovaná práve z európskych prostriedkov. Aký je váš názor na štrukturálne fondy EÚ?
- Podľa najnovších odhadov by členské štáty EÚ dokázali ušetriť užšou spoluprácou v oblasti obrany až 20 mld. € ročne. Boli by ste za užšiu obrannú spoluprácu v rámci EÚ?
- EÚ je často v zahraničnej politike vnímaná ako málo flexibilná, málo jednotná, a tým je aj ako celok pomerne málo rešpektovaná. Mal by sa podľa vás tento imidž zmeniť? Súhlasili by ste s tým, aby mala EÚ silnejšiu spoločnú zahraničnú politiku? Súhlasili by ste s tým, aby sa o zahraničnej politike v rámci EÚ rozhodovalo väčšinou?
- Mala by podľa vás EÚ fungovať ako jednotný štát? Uprednostnili by ste viac integrácie alebo naopak menej?
- Ako sa podľa vás zmenila životná úroveň v SR oproti roku 2004, keď sme vstupovali do EÚ? Ako sa zmenila vaša životná úroveň/vašej rodiny? Do akej miery je to podľa vášho názoru vďaka (kvôli) členstvu v EÚ?
- Existuje podľa vás nerovnováha v tom, ako jednotlivé regióny SR profitujú z členstva v EÚ?
- Vnímate dopad politik EÚ na váš každodenný život? Napr. ochrana spotrebiteľa, zavedenie jednotnej nabíjačky na telefóny, roaming, cestovanie, euro?

- Angažuje sa podľa vás EÚ dostatočne v oblasti ochrany životného prostredia a v boji proti zmene klímy? Alebo sa naopak angažuje priveľmi? Privítali by ste, ak by v tejto oblasti Únia robila viac? Čo napríklad? Má na to lepšie predpoklady ako jednotlivé členské štáty?
- Myslíte si, že by sa EÚ mala viac angažovať v oblasti zdravotnej starostlivosti? Aké konkrétne kroky by ste privítali (napr. povinné minimálne štandardy zdravotnej starostlivosti? Uľahčenie prístupu k zdravotnej starostlivosti pre občanov EÚ v iných členských štátoch EÚ?)
- Myslíte si, že by sa EÚ mala viac angažovať v sociálnej oblasti? Aké konkrétne opatrenia by ste uvítali? Aký je váš názor na zavedenie jednotnej minimálnej mzdy naprieč EÚ?
- Privítali by ste, ak by sa EÚ viac angažovala v pomoci podnikateľom? Myslíte si, že je to potrebné? Aké konkrétne opatrenia/formy pomoci by ste privítali? (+ďalšie sektorové politiky podľa záujmu respondentov)

Na záver – otázky o budúcnosti EÚ:

Ako vnímate budúcnosť EÚ? Čo vnímate ako ohrozenia, ak nejaké? Ako vnímate budúcnosť Slovenska v EÚ? Aká by mala byť? Ako by podľa vás v budúcnosti vyzeralo Slovensko bez členstva v EÚ?

Predstavte si, že by ste mohli nahráť odkaz pre EÚ, ktorý by si vypočuli všetci jej poprední predstavitelia. Čo by ste im odkázali?

Príloha 2

Odkazy pre KOBE

Nižšie pripájame citáty účastníkov, ktoré uviedli ako odpoveď na otázku, čo by chceli odkázať „do Bruselu“. Sú uvádzané v pôvodnom znení.

„Vyššie platy, dôchodky! Rovnaké vo všetkých štátoch!“

„Základný systém je dobrý, len by mohli rýchlejšie prijímať rozhodnutia.“

„Nech sa sústredia na vzdelávanie a zvyšovanie životnej úrovne!“

„Aby bolo na dôchodky!“

„Treba podporiť natalitu a tým zamedziť prílevu lacnej pracovnej sily.“

„Práveže podporiť prílev pracovnej sily z kultúrne príbuzných krajín!“

„Nech posilnia kontrolu v eurofondoch!“

„Usilovať sa zmierniť napätie medzi štátmi, nech nemáme ďalšie exity.“

„Rovnocennosť pre každého!“

„Nech je (EÚ) otvorenejšia! A že keď sa budú mať dobre najslabší, budú sa mať dobre všetci.“

„Odkázal by som kľúčové slovo spájať.“

„Odstraňovanie sociálnych rozdielov.“

„Bezpečnosť. Nech nás chránia pred teroristickými útokmi, nech viac spolupracujú tajné služby.“

„Viac jednoty v oblasti zahraničnej politiky!“

„Zvýšiť informovanosť ľudí o kompetenciách EÚ.“

„Nech je čitateľnejšia, otvorenosť, informovanosť.“

„Aby bola nápomocná svojim členom, kládla dôraz na environmentálny aspekt, a potom spájanie, zjednocovanie.“

„Nech začína od veľkých vecí, napríklad veľkí znečisťovatelia, a nie že zakázať plastové vidličky!“

„Aby nás brali ako rovnocenných!“

„Umožniť nám porovnateľnú životnú úroveň.“

„Nič nevnucovať.“

„Rovnaké práva aj povinnosti pre všetkých!“

„Menej diktátu a viac spravodlivosti!“

„Minimálnu európsku mzdu!“

„Aby sme neboli občania druhej kategórie.“

„Jednotná minimálna mzda.“

„Väčšia platová rovnosť, menej diktátu, a zvýšiť informovanosť o eurofondoch, lebo ľudia nevedia kde

začať keby chceli čerpať.“

„Rovnaká životná úroveň.“

„Aby pokračovali fondy ale väčšia kontrola!“

„Rovnosť, rovnocenní partneri.“

„Mali by urobiť niečo pre zvýšenie dôveryhodnosti samotnej EÚ voči verejnosti.“

„Nech sa riešia dôležité veci, napr. klíma, a viac zatlačíť na znečisťovateľov, a nie riešiť veľkosť uhoriek a prkotiny!“

„Viac si pomáhať navzájom ako krajiny, aj Slovensko aby bolo viac nápomocné.“

„Nevnucovať názory, sústrediť sa na hospodársku oblasť.“

„Rovnaký meter!“

„Vzbudzovať väčšiu dôveru v EÚ.“

„Viac propagovať, informovať, veď ani nevieme že prebieha nejaká konferencia, že niekoho zaujíma náš názor!“

„Nech sa lepšie presadí v globálnom svete a zachová si to čo je európske.“

„Aby si EÚ upevňovala miesto, o ktoré sa snaží, a neoslabovala sa tým, že sa vzdáľuje od občanov. A viac informovať.“

„Nech si zachová toleranciu a ľudskosť.“

„Aby sa snažili čím skôr dohodnúť, flexibilnejšie.“

„Viac otvorená, viac počúvať, hájiť záujmy členských štátov.“

„Aby boli častejšie diskusie ako máme teraz!“

„Aby akceptovala rôznorodosť a zamerala sa na témy, ktoré je potrebné riešiť, napr. školstvo, zdravotníctvo, a nie uhorky.“

O nás

Inštitút pre Centrálnu Európu (ICE) spája ľudí, ktorí sú presvedčení, že pre dobré rozhodnutia vo verejnom sektore je potrebná správne vedená odborná diskusia relevantných stakeholderov. ICE vytvára platformu pre diskusiu predstaviteľov verejného života, akadémie a hospodárstva. Prepája výsledky vlastného výskumu s expertízou domácich i zahraničných odborníkov v jednotlivých oblastiach a predostiera návrhy na zlepšenie sektorových politík štátu. Vo svojej činnosti sa inštitút zameriava na rozšírenie tradičného vnútroštátneho prístupu, zohľadňujúc európsky a regionálny kontext. ICE sa sústreďuje na široké spektrum tém, ktoré formujú kvalitu života obyvateľov na Slovensku, v stredoeurópskom regióne a v Európe. ICE v súčasnosti realizuje, okrem iného, aj projekty s podporou Severoatlantickej aliancie, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Ministerstva obrany SR. Viac na www.iceoz.eu.

Katarína Cséfalvayová je spoluzakladateľkou a riaditeľkou Inštitútu pre Centrálnu Európu. Pôsobila ako predsedníčka Zahraničného výboru a podpredsedníčka Výboru pre európske záležitosti Národnej rady Slovenskej republiky. Pred svojím zvolením do Národnej rady Slovenskej republiky pôsobila ako prodekanka pre zahraničné vzťahy na Fakulte medzinárodných vzťahov na Ekonomickej univerzite v Bratislave. Je držiteľkou inžinierskeho titulu v odbore ekonomická diplomacia, ako i doktorátu v odbore medzinárodné vzťahy. Francúzsky prezident Emmanuel Macron jej v roku 2020 udelil štátne vyznamenanie Národný rád za zásluhy.

MINISTERSTVO

ZAHRANIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Realizované s finančnou podporou Ministerstva zahraničných vecí
a európskych záležitostí Slovenskej republiky v rámci dotačného programu
medzinárodné vzťahy a zahraničná politika SR. Za obsah tohto dokumentu
je výlučne zodpovedný Inštitút pre Centrálnu Európu